

Ksenija Dominković

MEDIJSKA KULTURA – ODGOJ ZA MEDIJE

Sažetak

Autorica, iznoseći trenutačni položaj medijske kulture u okviru predmeta hrvatski jezik u Hrvatskoj, uspoređujući ga s Europom, nastoji dokazati važnost medijske pismenosti u suvremenom svijetu i potrebu za sustavnijim učenjem medijske kulture u školama.

Postavlja se pitanje osamostaljivanja medijske kulture kao predmeta i nužnosti aktualizacije nastavnog plana i programa na području medijske kulture. U okviru toga, autorica navodi računalne igre, mobitel i internet koji su popularni među djecom i mladima, a koji nisu zastupljeni u planu i programu, aludirajući i na njihov možebitno negativan utjecaj.

Napominje nužnost osvješćivanja roditelja o pravima djece u okviru medija apelirajući na njihovu svijest o važnosti nadzora kvalitete i kvantitete sadržaja kojima djeca posvećuju svoje slobodno vrijeme.

Ističe Medijsku školu Hrvatskog filmskog saveza kao jedinu mogućnost usavršavanja učitelja i profesora hrvatskoga jezika koji poučavaju medijsku kulturu unutar nastave hrvatskoga jezika ili izvannastavnih aktivnosti.

Medijskoj kulturi, danas kada medijska pismenost postaje važnija od alfabetske pismenosti, treba dati primjeren prostor i vrijeme i u školi radi kritičkog odnosa prema medijima koji postaju neizostavni dio svakodnevnog života.

Ključni pojmovi: medijska kultura, medijska pismenost, odgoj za medije

SADRŽAJ

1. MEDIJI KROZ POVIJEST.....	3
2. MEDIJSKA KULTURA U HRVATSKIM OSNOVNIM ŠKOLAMA.....	6
3. MEDIJSKA KULTURA U SVIJETU.....	14
4. UTJECAJ MEDIJA NA ODGOJ.....	19
5. RAČUNALNE IGRE, MOBITEL I INTERNET KAO MEDIJI I NJIHOV UTJECAJ.....	24
6. MEDIJI I ZAŠTITA PRAVA DJECE.....	28
7. GLAS UČITELJA MEDIJSKE KULTURE.....	30
8. ZAKLJUČAK.....	34
9. LITERATURA.....	36

MEDIJI KROZ POVIJEST

Kako definirati medije?

Slično pitanje postavila sam učiteljima razredne nastave i profesorima hrvatskoga jezika koji su pohađali 11. medijsku školu dr. Ante Peterlića održanu od 22.- 31. kolovoza 2009. u Varaždinskim Toplicama. Izdvajam ove odgovore: Mediji su...

" sve ono iz čega mogu dobiti potrebnu informaciju."

" sredstvo masovnog komuniciranja / priopćavanja."

" zabava."

" moćno sredstvo utjecaja na ljude, na formiranje stavova, prozor u svijet, vrsta pogleda na život (kao umjetnost, filozofija, religija)."

" obuhvaćaju sve što je zapisano ili snimljeno."

Ni jedan od ovih odgovora nije netočan. Medije je vrlo teško definirati jer su opširni i raznoliki, kao i njihov utjecaj.

"U teoriji medija, kao i u drugim poljima, svrha istraživanja određuje predmet istraživanja. Ako upitate sociologa ili kritičara kulture da nabroji medije, odgovor bi bio: televizija, radio, film, internet. Kritičar umjetnosti vjerojatno će govoriti o glazbi, slikarstvu, književnosti, drami, operi, fotografiji, arhitekturi. Informacijski teoretičar ili povjesničar pisma pomislio bi na zvučne valove, svitke papirusa, zakonike i silikonske čipove. Natuknica "medij" u Websterovom rječniku sadržava, između ostalih, i ove dvije definicije: 1.) **kanal ili sistem komunikacije, informacija ili zabave (transmisijska definicija),**

2.) **materijal ili tehnička sredstva umjetničkog izražavanja (semiotička definicija).**

U medije prijenosa ubrajamo televiziju, radio, internet, gramofon, telefon – sve različite tipove tehnologije – kao i kulturalne kanale poput knjiga i novina. Semiotički mediji bili bi jezik, zvuk, slika ili čak, nešto uže, bronca, papir, ljudsko tijelo ili elektromagnetski kodirani signali pohranjeni u kompjuterskoj memoriji.

U transmisijskoj koncepciji medija već postojeće poruke kodirane su na određen način. Poslane kroz provodnik i dekodirane na drugom kraju. Televizija, primjerice, može

emitirati filmove kao i prijenose uživo, vijesti kao i snimke kazališnih izvedbi. Prije nego se kodiraju u modalitetu medija u prvom smislu, neke su od ovih poruka stvorene u nekom od medija u drugom, semiotičkom smislu. Sliku treba naslikati u ulju prije nego je se digitalizira i pošalje preko interneta. Glazbena skladba mora se izvesti na instrumentima da bi se snimila i onda reproducirala na gramofonu." (Marie – Laure Ryan, 56/2008.)

No, mediji se razvijaju brzinom munje te dolazi do poteškoća pri definiranju semiotičke koncepcije medija. Danas, u svijetu digitalne tehnologije, postavlja se pitanje opstanka teorije medija "kao tehničkog sredstva izražavanja". Prije sveopće digitalizacije medij nekog djela bila je građa iz koje je umjetnik oblikovao djelo, kao i njegova materijalna podloga, ili tijelo u kojemu ga je trebala primati publika.

Postavlja se pitanje: ovisi li "medijalnost" o krajnjem djelu (npr. knjiga u svom izvornom obliku) ili o procesu nastanka djela (a tekst pisan na računalu). Je li takav produkt medij tiska ili elektronički medij?

Mediji se razvijaju kumulativno, tj. ne smjenjuju se u uporabi, pa danas postoje svi mediji koji su se razvijali kroz povijest. Najstariji medij je govor kojim je stvarana i prva književnost – usmena, i prvi oblici dramskog izražavanja. Potom se razvija rukopisno pismo kojim su pisani prvi spomenici pismenosti u kamenu, na koži ili papiru, pa tisak od 15. stoljeća u okviru kojega se razvijaju mediji: knjiga, novine, strip, časopis, plakat, letak. Krajem 19. stoljeća nastaju radio i film, u 20. stoljeću televizija, računalo, internet. Svaki medij ima svoj poseban jezik (jezik tiskanih medija je pisana riječ, jezik radija je zvuk, jezik filma su filmska izražajna sredstva (audiovizualni jezik) a jezik interneta je sofisticirano računalno komuniciranje).

Bit prirode svih medija je komunikacija među ljudima pomoću različitih tehnologija.

Danas je sveprisutan pojam *medij pokretnih slika*, što se odnosi na audiovizualna, pokretno-slikovna djela (film, video, televizija, internet), a ukazuje na njihovu dominaciju.

"Moć kojom televizijske slike mogu zamijeniti zamišljene slike koje ste sami stvorili, prisutna je u svim područjima spoznavanja o svijetu slika izvan nas samih. Čitav naš um ispunjen je slikama, mjestima, vremenom, ljudima i pričama s kojima se nikada nismo osobno susreli. Zapravo, ako dobijete informaciju, iz bilo kojeg izvora, koja nije popraćena slikama, sami ćete ih stvoriti. Te će slike biti vaše vlastite predodžbe. Vi stvarate film koji će popratiti priču." (Jerry Mander, 2002.)

MEDIJSKA KULTURA U HRVATSKIM OSNOVNIM ŠKOLAMA

Nastavni plan i program medijsku kulturu svrstava, uz hrvatski jezik, književnost i jezično izražavanje, u nastavni predmet hrvatski jezik. Hrvatski jezik najopsežniji je predmet osnovnoškolskog obrazovanja. Prema načelu unutarpredmetnog povezivanja zadaće i sadržaji svih predmetnih sastavnica međusobno se prožimaju i nadopunjuju, a prema načelu međupredmetnog povezivanja funkcionalno se povezuju s ostalim nastavnim predmetima. Temeljni je cilj nastave hrvatskoga jezika osposobiti učenike za jezičnu komunikaciju koja im omogućuje učenje svih nastavnih sadržaja te ih uključuje u cjeloživotno učenje.

Hrvatski nacionalni obrazovni standard propisuje ciljeve i zadaće nastave pojedinih predmeta i njihovih sastavnica, pa tako i zadaće nastave hrvatskoga jezika, književnosti, jezičnog izražavanja i medijske kulture.

Zadaće nastavnog područja medijske kulture su:

- osposobljavanje za komunikaciju s medijima: kazalištem, filmom, radijem, tiskom, stripom, računalom;
- primanje (receptija) kazališne predstave, filma, radijske i televizijske emisije;
- osposobljavanje za vrednovanje radijskih i televizijskih emisija te filmskih ostvarenja.

Predmet hrvatski jezik obuhvaća od prvog do šestog razreda pet sati tjedno odnosno 175 sati godišnje; u sedmom i osmom razredu se ta satnica smanjuje te se nastava hrvatskoga jezika odvija četiri puta tjedno što znači 140 sati godišnje.

Istraživanja provedena u okviru stručnog usavršavanja za nastavnike hrvatskoga jezika u sklopu priprema za provedbu HNOS-a 2005. godine ukazuju na činjenicu da se nastava medijske kulture u prosjeku održava 12 sati godišnje. Samo 30% učitelja se izjasnilo da ih veseli nastava medijske kulture, a više od trećine ispitanika izjasnilo se da nema tehničkih uvjeta za provođenje nastave medijske kulture.

Istaknut ću još jednom: 12 sati medijske kulture godišnje unutar 175 odnosno 140 sati hrvatskoga jezika.

Nastavno područje medijska kultura obuhvaća ove teme po razredima: (izvor: HNOS)

1. razred:

1. animirani film; ključni pojmovi: lutkarski film, crtani film.

Obrazovna postignuća: primanje kratkih lutkarskih i crtanih filmova primjerenih djetetu; razlikovati lutkarski i crtani film.

2. lutkarska predstava; ključni pojmovi: lutka, lutkarska predstava.

Obrazovna postignuća: doživjeti lutkarsku predstavu; navesti glavne likove; oživjeti scensku lutku; izvesti kraći ulomak igrokaza.

3. knjižnica; ključni pojmovi: školska knjižnica, mjesna knjižnica, knjižničar.

Obrazovna postignuća: upoznati školsku i mjesnu knjižnicu, naučiti posuđivati čuvati i vraćati knjige; razlikovati knjižnicu od knjižare.

2. razred:

1. filmska priča; ključni pojmovi: filmska priča, slijed događaja, lik u filmu.

Obrazovna postignuća: primati (receptija) primjerene dječje filmove; zamijetiti i odrediti slijed događaja u filmu; ispričati filmsku priču kratkoga crtanoga filma; razlikovati glavne i sporedne likove u filmu.

2. kazalište; ključni pojmovi: kazališna predstava, pozornica, gledalište.

Obrazovna postignuća: primati (receptija) nekoliko primjerenih kazališnih predstava (prema mogućnosti); razlikovati kazališnu predstavu od filma; razlikovati pozornicu od gledališta.

3. televizija; ključni pojmovi: televizija, televizijski program, televizijska emisija.

Obrazovna postignuća: izdvojiti iz televizijskoga programa najdražu emisiju, pogledati ju i razgovarati o njoj.

4. dječji časopisi; ključni pojmovi: dječji časopisi, strip.

Obrazovna postignuća: upoznavati neke dječje časopise i stripove u njima, čitati ih, razlikovati ih od ostaloga tiska.

3. razred:

1. dječji film; ključni pojmovi: dječji film, glumac.

Obrazovna postignuća: primati primjerene dječje filmove (receptija); razlikovati igrani film za djecu od animiranoga filma; ispričati filmsku priču.

2. radijska emisija; ključni pojmovi: radijska emisija za djecu.

Obrazovna postignuća: primati radijsku emisiju za djecu (receptija); raspravljati o njoj; zamijetiti zvučna izražajna sredstva.

3. knjižnica - korištenje enciklopedije; ključni pojmovi: dječja enciklopedija, sadržaj/kazalo, abecedni red.

Obrazovna postignuća: pronaći traženu obavijest u dječjoj enciklopediji služeći se kazalom i abecednim redom.

4. razred:

1. dokumentarni film; ključni pojmovi: dokumentarni film.

Obrazovna postignuća: primanje primjerenih dokumentarnih filmova (ekološkoga sadržaja, zavičajna tematika) primjerenih učenicu; zamijetiti osnovna obilježja dokumentarnoga filma.

2. usporedba filma s književnim djelom; ključni pojmovi: knjiga, film.

Obrazovna postignuća: primati nekoliko dječjih filmova nastalih na književnome predlošku (receptija); iskazivati vlastiti doživljaj književnog djela i filma; zamijetiti sličnosti i razlike između filma i književnog djela prema kojemu je snimljen.

3. računalo; ključni pojmovi: računalo, mreža (internet).

Obrazovna postignuća: razlikovati obavijesne i zabavne mogućnosti računala.

4. knjižnica - služenje rječnikom i školskim pravopisom; ključni pojmovi: rječnik, pravopis.

Obrazovna postignuća: pronaći traženu obavijest u školskome rječniku ili pravopisu služeći se kazalom i abecednim redom.

5. razred:

1. mediji; ključni pojmovi: medij - prijenosnik poruke, vrste medija.

Obrazovna postignuća: osvijestiti postojanje različitih vrsta medija; navesti primjer za priopćajni proces (pošiljatelj - poruka - medij - primatelj, sporazumijevanje) u jednome od medija.

2. filmski rodovi; ključni pojmovi: dokumentarni film, animirani film, igrani film.

Obrazovna postignuća: prepoznati i razlikovati filmske rodove.

3. animirani film; ključni pojmovi: crtež ili predmet u pokretu.

Obrazovna postignuća: prepoznati osnovna obilježja animiranoga filma; razlikovati crtani film od lutkarskoga filma.

4. tisak; ključni pojmovi: vrste tiska.

Obrazovna postignuća: prepoznati i razlikovati vrste tiska.

5. kazalište; ključni pojmovi: kazališna izražajna sredstva: govor, gluma, scenografija, kostimografija.

Obrazovna postignuća: uočiti suprotstavljene likove, prepoznati kazališna izražajna sredstva u predstavi: scenografiju, kostimografiju, rasvjetu.

6. razred:

1. filmska izražajna sredstva; ključni pojmovi: kadar, plan, kut snimanja.

Obrazovna postignuća: prepoznati izražajna sredstva u filmu; razlikovati vrste kadrova, planova i kuta snimanja.

2. mreža (internet); ključni pojmovi: mrežne stranice, hrvatski jezik i književnost na mreži.

Obrazovna postignuća: pronaći nekoliko mrežnih stranica o temama iz hrvatskoga jezika i književnosti.

3. strip; ključni pojmovi: izražajna sredstva stripa: crtež, kvadrat, fabula prikazana kvadratima.

Obrazovna postignuća: prepoznati izražajna sredstva stripa; uočiti sličnost i razliku između filmskoga kadra i kvadrata stripa (plan i kut gledanja).

7. razred:

1. igrani film; ključni pojmovi: igrani film, vrste igranoga filma.

Obrazovna postignuća: prepoznati i objasniti obilježja igranoga filma i filmske priče; uočiti ideju te odnose među likovima i izražajna sredstva; razlikovati vrste igranoga filma; usporediti film i književno djelo.

2. televizijske emisije; ključni pojmovi: vrste televizijskih emisija.

Obrazovna postignuća: razlikovati vrste televizijskih emisija s obzirom na njihovu namjenu.

3. radio; ključni pojmovi: zvuk - radijsko izražajno sredstvo, vrste radijskih emisija.

Obrazovna postignuća: prepoznati radijska izražajna sredstva; razlikovati vrste radijskih emisija; osvijestiti obavijesnu, obrazovnu i zabavnu ulogu radija.

4. knjižnica; ključni pojmovi: knjižna građa.

Obrazovna postignuća: samostalno se služiti referentnom zbirkom: rječnikom, enciklopedijom.

8. razred:

1. scenarij, knjiga snimanja; ključni pojmovi: scenarij, knjiga snimanja, redatelj.

Obrazovna postignuća: razlikovati scenarij i knjigu snimanja; uočiti ulogu redatelja.

2. dokumentarni film; ključni pojmovi: dokumentarni film: obilježja i vrste dokumentarnoga filma.

Obrazovna postignuća: razlikovati dokumentarni film od ostalih filmskih rodova; razlikovati vrste dokumentarnih filmova; uočiti filmska izražajna sredstva u dokumentarnome filmu.

3. Zagrebačka škola crtanoga filma; ključni pojmovi: Zagrebačka škola crtanoga filma.

Obrazovna postignuća: uočiti obilježja Zagrebačke škole crtanoga filma; navesti imena najznačajnijih autora.

4. u potrazi za knjigom; ključni pojmovi: kataloško i računalno pretraživanje.

Obrazovna postignuća: samostalno ili uz pomoć knjižničara pronaći podatke o određenome knjižnome naslovu kataloškim i računalnim pretraživanjem.

Pedesetih godina prošlog stoljeća u hrvatskim je školama postojao nastavni predmet filmska, televizijska i radijska kultura, za čije je uvođenje bio zaslužan dr. Stjepko Težak. Tada su učenici svladavali posebnosti audiovizualnih medija koji su danas dominantni, a danas medijska kultura obuhvaća film, televiziju, video, radio, računalo, tisak, strip i kazalište. Je li to korak naprijed ili nazad?

Sadržaji su prilično opširni i unatoč tome što se čini kako se neke teme ponavljaju, riječ je o spiralnom nadograđivanju prema mogućnostima učenika.

Ako detaljnije razradimo nastavne teme, uočavamo pojedine dijelove koji ne pripadaju medijskoj kulturi, koja bi, pretpostavljam, trebala obuhvaćati medije, kao npr. tema knjižnice koja se ponavlja u nekoliko razreda. Osobno smatram da se knjižnica, knjižničarstvo i knjižna građa ne bi trebali proučavati u okviru medijske kulture, prikladnijim područjem za konkretnu temu u okviru predmeta hrvatski jezik smatram književnost.

Medijska kultura bi trebala pridonositi i kulturnom uzdizanju učenika, upoznavanju općekulturalnih činjenica vezanih uz medije. Za to, u ovakvom planiranju sadržaja, nema prostora jer se učenike površno upoznaje s općim pojmovima kao što je slučaj u 7. razredu s temom igranog filma. Smatramo li dovoljnim da učenik igrani film upozna na jednom ili dva sata medijske kulture kroz cijelo osnovno školovanje? Za dva školska sata se ne stigne pogledati cjelovečernji igrani film, a kada bi se trebalo onda dotaknuti svjetskih klasika poput Casablance ili Paklenog šunda ili legendarnih glumaca, redatelja, što smatram općom kulturom. Tu nema mjesta za Jamesa Bonda ni Harryja Pottera, što djeci neće promaći, ali će s odgojno – obrazovne strane proći netaknuto, što ne doprinosi stvaranju kritičkog odnosa prema medijima.

Filmska izražajna sredstva se sustavnije počinu obrađivati tek u 6. razredu, a nije li svjesnost o postojanju filmskih izražajnih sredstava ključna pri razlikovanju "filmske zbilje" od "zbijske zbilje"? U Europi smatraju da samo onaj tko je naučio kako nastaju filmske slike može imati pravilno izgrađen odnos prema filmu. Znači li to da učenici do 6. razreda žive u neznanju? Ne, ne znači. Jer učenici su ispred svog "školskog" vremena. Svladavaju probleme prije nego ih po planu i programu zahvate. I ponekad se dogodi da imaju učitelje kojima je i odgoj zadaća uz obrazovanje, te ih vode u njihovom istraživanju i spoznavanju vođeni vlastitim nagonom, jer nisu dužni, prema planu i programu, upućivati ih u život.

Pitam se, je li ostvariva svrha medijske kulture unutar 12 sati godišnje prema ovako površnom planu i programu? Stignu li učitelji u okviru medijske kulture razvijati sposobnosti i kritički odnos prema medijima i umjetničkoj vrijednosti medijskih djela;

stignu li učitelji učenike upoznavati s informacijskom moći pojedinih medija u oblikovanju javnog mišljenja? Nije li apsurdno da postoje vremenska ograničenja za tako važne zadaće?

Nije na odmet spomenuti virtuoznu sposobnost nastavnika za unutarpredmetnu i međupredmetnu korelaciju koja doprinosi učestalijem susretu s medijima izvan medijske kulture. Vrlo je česta primjena medija kod motivacije učenika, pa je moguće da im se prikaže kratki film, najčešće animirani ili odlomak igranog filma koji ih uspješno uvodi u prozu ili poeziju. U takvim nastavnim situacijama film služi kao sredstvo kojim se stvaraju uvjeti za estetsku recepciju djela. Takvi "filmovi" imaju i svoj naziv – motivacijski filmovi. A što se tiče međupredmetne korelacije medij, najčešće film, posluži kao didaktičko, tehničko sredstvo.

Dr. Rosandić navodi: "Primjena tehničkih sredstava ima trostruku namjenu:

- opća organizacija odgojno-obrazovnog procesa
- stvaranje novih uvjeta za stjecanje znanja, sposobnosti i navika
- stvaranje uvjeta za provjeru znanja (mjerenje postignuća)."

U kontekstu primjene filma u nastavi književnosti dr. Rosandić navodi element film koji može biti informativni (književnopovijesni, književno teorijski) – utemeljen na književnoumjetničkom tekstu ili biografski, ako prenosi podatke iz piščeva života.

"Biografski element-film pruža mogućnosti razvijanja stvaralaštva. Kako u toj vrsti filma nema govora, u nastavi se mogu primjeniti stvaralački postupci usmjereni na razvijanje govornoga i pismenoga izraza tj. na samostalno stvaranje teksta." U tom kontekstu dr. Rosandić predlaže da učenici vježbaju oblikovanje naslova pojedinih sekvencija u filmu, a na primjeru filma o Juri Kaštelanu daje slijedeće prijedloge: "1. pjesnik Jure Kaštelan na svom radnom mjestu, 2. Filozofski fakultet u Zagrebu – radno mjesto Jure Kaštelana, 3. profesor Jure Kaštelan, 4. Pjesnik i profesor Jure Kaštelan."

Navedena su još dva prijedloga sličnih vježbi na istom primjeru.

Treba li se film svoditi na puko prepričavanje? Neizostavno je estetsko pitanje vrednovanja takvoga pristupa filmu. Film nije književno djelo. I nisu svi filmovi kroz povijest isključivo adaptacije književnih djela. Metodički pristup sadržajima filmske

umjetnosti i televizijskim emisijama ne bi se trebao usklađivati s metodičkim pristupima književnim djelima, unatoč tome što je film osuđen na proučavanje unutar nastave hrvatskoga jezika.

Nužno je aktualizirati sadržaje i primjere što se rabe u nastavi medijske kulture. Uz standardne, propisane sadržaje preporučljivo je isprobati nešto novo i drugačije. Osobno me se posebno dojmio uzorni sat medijske kulture kod učitelja Darka Cindrića koji nam je prezentirao metodičku obradu glazbenog spota Michaela Jacksona - Thriller kojega je prikazao preko projektora i laptopa, spojen na internet, direktno s YouTubea. Dotaknuo se i filmskih izražajnih sredstava i pop kralja i interneta kao korisnog medija.

Takvi primjeri su poželjni jer je nastava zanimljiva, dinamična, a djeci prihvatljiva.

Pitanje osamostaljivanja ili drugačijeg položaja medijske kulture kao predmeta ili sastavnice drugih predmeta je neizbježno.

MEDIJSKA KULTURA U SVIJETU

Školske vlasti zapadnoeuropskih država polaze od stajališta da je škola ključna institucija za posredovanje znanja i vještina osnovne medijske pismenosti, koja djecu može naučiti kritičkom pristupu prema medijima i pomaže im razvijati vlastitu viziju samoga sebe jer je u javnom interesu da svatko poznaje ulogu medija u svom životu. Zato je nužno da odgoj za medije dobije primjereno mjesto u školskom sustavu.

U Europi, prvi su odgoj za medije uveli Francuzi, što se prije svega odnosilo na filmsku kulturu. U Švedskoj je odgoj za medije sastavni dio svih predmeta, a u Austriji, Danskoj, Nizozemskoj su postavljeni modeli za uvođenje odgoja za medije na sve razine školovanja. U Finskoj je odgoj za medije u osnovne škole uveden 1970. godine, a u srednje 1979. Učitelji sadržaj odgoja za medije uključuju u finski jezik, umjetnost, povijest, društveni i ekološki studij. U Finskoj se sve više pozornosti posvećuje obrazovanju učitelja, a u Francuskoj je organizirano obrazovanje za učitelje na nacionalnoj i regionalnoj razini.

Tablica: Uključenost odgoja za medije u školske satnice u različitim državama svijeta.
(Erjavec, Zgrabljić, 2000.)

Država	Škola	Predmet	Napomene
Australija	srednja	prvenstveno engleski, umjetnički odgoj, tehnologija	The Australian Teacher of Media
Austrija		poduka je ovisna o zanimanju učitelja	
Danska	srednja	danski	u osnovnu školu nije službeno uključena
Finska	osnovna, srednja	finski, umjetnost, povijest, društveni i ekološki studiji	
Francuska	provizorički program		obrazovanje u zajednici, školski klubovi
Hrvatska	osnovna	hrvatski	usmjeren je na filmsku i kazališnu kulturu, te na televizijske žanrove namijenjene djeci
Kanada	osnovna, srednja	engleski	razlike među provincijama, vrlo razvijen u Ontariju
Njemačka	osnovna, srednja	izborni predmet, društveni studiji, politički odgoj, znanje o društvu, tehnologija	
Italija	osnovna	slike, zvuk, glazba i kretanje	slabo razvijen
Irski		djelomice uključen u engleski i religiju u osnovnoj školi	nije dio službene školske satnice

Nizozemska			nije dio službene školske satnice
Norveška	osnovna, srednja	društveni studiji, ekološki studiji, umjetnost i obrt, znanje, glazba, izborni predmet	
Slovenija	osnovna, srednja	odgoj za medije, slovenski, etika i društvo, sociologija	osnovnoškolski izborni predmet odgoj za medije i školsko novinarstvo
Švedska	osnovna	švedski, opći švedski studiji	
Velika Britanija: Engleska, Wales, Škotska	osnovna, srednja	engleski, filmski i medijski studiji, nastavak medijskih studija	
SAD	osnovna, srednja	engleski	nema središnjeg autoriteta, poduka je još uvijek ovisna o zanimanju učitelja

Podrobnija analiza postojeće literature pokazuje da države možemo glede uspješnosti integracije medijske kulture u školski sustav podijeliti u skupine.

Prva skupina uključuje države koje su najuspješnije integrirale odgoj za medije u nacionalni/regionalni školski nastavni plan. Države koje pripadaju toj skupini su Australija, Kanada, Velika Britanija, Finska, Norveška, Švedska, Njemačka i Slovenija. Te države uključile su odgoj za medije u različite predmete, a nalazimo ga u obliku pojedinih izbornih ili obveznih predmeta. U tim državama je i službena školska politika pozitivno usmjerena prema odgoju za medije. U nekim državama je odgoj za medije čak dio sadržaja završnoga ispita. Obrazovanje učitelja je organizirano, brine se o odgovarajućem nastavnom gradivu i drugim resursima, potrebnima za uspješan tijek nastave. U većini država postoje i društva učitelja koji podučavaju odgoj za medije.

U drugoj skupini država (SAD, Austrija, Danska, Irska, Italija, Nizozemska) uključenje odgoja za medije u nastavu prije svega je ovisno o motiviranosti pojedinih učitelja i potpori neslužbenih institucija. U tim državama službena školska politika nije prepoznala značenje odgoja za medije i ne nudi važniju financijsku potporu.

U posljednju skupinu država možemo uvrstiti one kod kojih je odgoj za medije razmjerno slabo razvijen. Kako su u literaturi bez iznimke bile opisane one države koje imaju barem minimalno razvijen odgoj za medije, u posljednju skupinu možemo slobodno uvrstiti sve one države koje u literaturi nisu spomenute.

U posebnu skupinu država možemo uvrstiti Francusku koja ima dugogodišnju tradiciju na području odgoja za medije, prije svega na području filma, premda njezin odgoj za medije teče u obliku izvanškolskih aktivnosti. Filmske studije organiziraju prvenstveno filmska društva i klubovi, te omladinske organizacije.

S obzirom na to koji predmeti uključuju odgoj za medije, skupinu anglosaksonskih zemalja možemo izdvojiti iz skupine drugih država. Države engleskoga govornog područja (Velika Britanija, Kanada, Australija i SAD) odgoj za medije uključile su prije svega u predmet engleski jezik. Te države su svoj model odgoja za medije zasnovale ponajprije na medijskom tekstu. Tome modelu nedostaje kulturni i širi društveni pris tuj. S druge strane, većina je europskih država uključila odgoj za medije i u društvene i humanističke studije, gdje pokušavaju obraditi i društveni vidik masovnoga komuniciranja. (Erjavec, Zgrabljic, 2000.)

U Hrvatskoj se, već jedanaestu godinu zaredom, ove godine održala Medijska škola koju organizira Hrvatski filmski savez. Mogli bismo reći da zahvaljujući tradicionalnom održavanju Medijske škole postoji mogućnost obrazovanja učitelja medijske kulture. Problem je što je novih sudionika uglavnom manji postotak obzirom na dugogodišnje pohađatelje Škole. Dakle, u Medijskoj školi obitava već udomaćena skupina entuzijasta, obožavatelja filma prije svih drugih medija, koja se svake godine nalazi i proširuje svoje vidike u vrlo dobroj atmosferi.

Zašto većina učitelja ne pokazuje zanimanje za dodatnim usavršavanjem za područje medija? Treba li, pri tom razmišljanju, ulaziti u činjenično stanje opće nemotiviranosti

hrvatskih učitelja koji za svoju plaću rade uglavnom isključivo ono što *moraju*? Dodatna edukacija, koja je uz to neobavezna, je suvišna, nažalost, a to je pogrešno.

Škola sve više prestaje biti izvor informacija, jer joj u tome sve uspješnije konkuriraju televizija, internet i ostala sredstva masovnog priopćavanja. No, ostaje joj funkcija, u suradnji s obitelji, osposobljavati za uspješan, dostojan život, na profesionalnom i osobnom planu. Biti učitelj znači preuzeti odgovornost te dati sve od sebe da nam generacije stasaju intelektualno čiste i psihološki zdrave. Komu plemenitost učiteljskog poziva nije dovoljna motivacija, neka se zapita gdje mu je mjesto...u školi sigurno ne!

UTJECAJ MEDIJA NA ODGOJ

"Mediji jednostavno ne mogu biti mnogo bolji ili drukčiji od okoline u kojoj djeluju."
(Ilišin, Marinović Bobinac, Radin, 2001.)

Svakodnevno nam se događa da, u nedostatku aktivnosti, sjedamo pred televizor i prebacujemo programe tražeći zanimljive sadržaje i unatoč tomu što ih ne pronalazimo ostajemo ispred televizora, smanjujemo kriterije za pojam zanimljivo ili zabavno i prilagođavamo se ponuđenom. Tako se stvara zatvoreni krug – potrošači se zadovoljavaju s komercijaliziranim programom u kojemu iščezava informacija i edukacija, a televizija udovoljava takvoj publici te umnogostručuje dominaciju "tri S" u programu – skandali, seks i senzacija.

Dr. Turković u svojoj knjizi "Narav televizije" ukazuje na televiziju kao člana obitelji. Ako krenemo samo od toga da promislimo gdje je televizor smještena u našem dnevnom boravku s obzirom na sjedeće garniture i stolove za kojima se okupljamo, televizija zauzima centralno mjesto u naši domovima. Ako u kućanstvu postoji i računalo, i ono će biti smješteno na vidljivo, dostupno mjesto. U takvim domovima rastu novi naraštaji, okruženi medijima. I da se ne bi događalo da "gledajući televiziju starimo po programu koji je gori od starenja samog", nužno je medijsko opismenjavanje djece, ali i njihovih roditelja.

Zahvaljujući dostupnosti i djelovanju medija, današnja djeca imaju bolje mogućnosti informiranja i stjecanja znanja od dosadašnjih generacija. Tržište je sve zasićenije elektroničkim medijima namjenjenih sve mlađoj djeci. Svi oni se mogu pozitivno, ali i negativno odraziti na djecu. Američka pedijatrijska akademija preporuča da djeca mlađa od dvije godine ne bi trebala gledati televiziju, a starija od dvije godine samo pod nadzorom, selektivno. Umjesto ekrana predlažu razgovor, igru, pjevanje, čitanje. Napominju da televizoru nema mjesta u sobama djece, a roditelji kao razlog stavljanja televizora u sobu djeteta navode da i oni žele imati vrijeme za gledanje programa prema vlastitom interesu. Preporuka je mnogih znanstvenika da djeca mlađa od tri godine ne bi trebala koristiti računala, jer je njihov način učenja u toj dobi usmjeren na istraživanje

osjetilima i pokretom. Istodobno, istraživanja pokazuju da trogodišnjaci i četverogodišnjaci koji koriste računalo bolje napreduju u razvoju od djece koja ne koriste računalo. Napredak je vidljiv u razvoju inteligencije, neverbalnih vještina, u strukturiranju znanja, dugoročnom pamćenju, finoj motorici šake, verbalnom izražavanju, rješavanju problemskih situacija, vještinama sažimanja i konceptijskim vještinama. (Vidović u Zrno, ožujak-lipanj 2009.)

I uz sve savjete i preporuke stručnjaka roditelji su jedini odgovorni za svoju djecu. Za početak bi bilo nužno osvjestiti ih da su oni sami primjer svojoj djeci. Što prije krenemo s edukacijom, prije ćemo uočiti napredak

"TV-program mnogostruko zadovoljava naš dnevni interes za to kako drugi ljudi žive, kako sve misle, što sve čine, s kojim se problemima suočavaju, kako izlaze na kraj s prilikama s kojima se i mi mučimo ili s kojima se i mi zabavljamo." (Turković, 2008.)

Puno je jednostavnije nakon napornog radnog dana, sjesti u omiljeni naslonjač i pritiskom palcem na zeleni gumb otvoriti novi-stari svijet koji nas zabavlja, opušta bez ikakvih zahtjeva prema nama samima "zavaljenima" u naslonjač (osim možda plaćanja televizijske pretplate). Televizija od nas ne traži da skuhamo večeru ili ju platimo u skupocjenom restoranu modno osvještenim prijateljima koji takvu osvještenost i od nas očekuju, pozivajući se na prijateljsko druženje koje se svodi na "pretresanje" uglavnom tuđih života. Televizija nam takvo "druženje" (priznajemo te trice i kućine svojom ljudskom potrebom) nudi i dok sjedimo u naslonjaču odjeveni u staru trenirku bez potpisa, s polugotovom tjesteninom na tanjuru.

Tko nam onda daje pravo da kritiziramo djecu kako previše vremena provode "buljeći" u ekran, zapostavljajući socijalni život? Zašto od djece koja nas svakodnevno promatraju očekivati išta drugačije? Jedina je razlika u tome što su oni Veliki ekran zamijenili nešto manjim, kompjutorskim ekranom. Princip je isti.

Brojne su predrasude o medijima i osude medija. Govori se da je nasilje na ekranu razlog agresivnosti u društvu, posebice u školi. Televiziju se promatra kao najvećeg kradljivca vremena radi kojega djeca zapostavljaju igru, druženje, boravak u prirodi. Računalo i

internet se smatra odgovornima za otuđenje pojedinca, pri čemu se on udaljava od stvarnog svijeta. Takve optužbe su utemeljene, ali ih ne treba generalizirati. Nije sve crno ili bijelo.

Nasilje u medijima direktno utječe na nasilje među djecom.

"Naime, ako u njihovu vlastitom okružju – okružju obitelji, susjedstva, prijatelja – preteže međuljudska pažnja, trpeljivost, međusobno uvažavanje, djeca će biti navedena da nasilje drže neprikladnim te neće doživljavati prizore nasilja na televiziji i filmu kao uputu o poželjnom društvenom ponašanju. Na izvršne poteze našega života, ipak, ponajprije i konačno utječu živi dnevni ljudski odnosi i običaji što njima ravnaju, a ne ono što prolazno i neobavezno pleše po staklu televizijskih prijemnika ili po platnima filmskih dvorana." (Turković, 2008.)

Važnija je reakcija djeteta na nasilje od samog čina gledanja nasilja na televiziji ili filmu, a tu reakciju će uvjetovati odnos odgajatelja, roditelja prema djetetu i činjenica je li gledanje nasilja popraćeno razgovorom koji upućuje na savjest, etiku, moral, humanost.

Nasilje je stvarnost. I k tome, nasilju se daje prevelik medijski publicitet, jer za naslovnu stranicu je dovoljno da nekoga pretučete.

Kao pojedinci na to možemo utjecati, kao i na većinu stvari u svijetu oko nas, krenuvši od sebe, od vlastitoga djeteta. Ne trebamo djecu držati pod "staklenim zvonom" i misliti kako je to najbolji način zaštite, uvjereni kako se to događa nekome drugome, jer, prije ili kasnije, dijete će se naći u situaciji gdje će biti ugroženo ili promatrati ugrožavanje drugih. Nije li važno podučiti ga i poticati na adekvatnu reakciju?

Možda se sve češća pojava bullyinga među djecom i može povezati s nasiljem u medijima, ali za to ne bi odgovornost trebala snositi djeca koja u ranijoj dobi još nemaju izgrađen sustav vrijednosti, nego roditelji i odgajatelji koji djecu sklonu nasilju ne uče pravilnoj reakciji, ne analiziraju neprimjereno ponašanje, jer zbog nedostatka vremena često dolazi i do nedostatka odgovornosti.

Mediji otuđuju. Istina je da mediji ne potiču socijalnost među ljudima, iako je i ta tvrdnja upitna jer internet pruža jeftinu i brzu komunikaciju sa svijetom koji postaje veliko selo, no možemo li reći da su mediji ti koji otuđuju društvo? Postojanje medija nije dovoljno.

Mediji moraju biti izabrani da bi bili u svojoj funkciji bilo kao umjetnost, zabava, informacija ili komunikacija. Izvrsna je njihova multifunkcionalnost, time i mogućnosti. Ljudi su ti koji radije biraju slobodno vrijeme provoditi uz ekran, još pogotovo ako im materijalna situacija ne dopušta popodneva provoditi u shopping centrima, nego ići u prirodu. Mediji se nude i koriste svaku priliku za postotak gledanosti, čitanosti, slušanosti, ali ljudi su ti koji donose krajnju odluku. Pa tako i djeca često radije vrijeme provode igrajući računalne igre koje pružaju napetost, adrenalin, borbu, pustolovinu bez previše truda, bez ozeljenih koljena na netom opranim novim trapericama, bez preskakanja ograda, izgrebanih laktova i organizacije ekipe iz ulice...potrebna je samo dobra konfiguracija računala koju roditelji omogućavaju jer "svi u razredu imaju, želim i ja".

I to je stvarnost, prihvaćali je ili ne, moramo razumjeti ako želimo odgajati suvremenu djecu i nužno je prestati se pozivati na vlastito djetinjstvo kada su drugačije stvari pričinjavale drugačija zadovoljstva s obzirom na danas.

Ulicama šeću, bolje rečeno jure, neki novi klinici...obavezno sa slušalicama u ušima ne razmišljajući o otuđenosti jer za drugačije ni ne znaju.

Film umjesto knjige. "Film je povukao konopac pogrebnog zvona koji nagovješta smrt najplemenitijoj od svih civilizacija – civilizaciji čitanja. Televizija tu grobarsku ulogu preuzima i pokapa knjigu a s njom dokrajčuje i zlatno doba gutenbergovske galaksije." (Težak, 1990.)

Umjesto čitanja romana, učenici će radije pogledati film. Umjesto čitanja lektire učenici će radije interpretaciju djela potražiti na internetu i do detalja saznati tijekom radnje, problematiku, likove pa i pouku bez da uopće znaju kako knjiga izgleda. I djeca, ali i odrasli sve manje čitaju knjige. Ili ih bar manje posuđuje u knjižnici, jer sada su čitavi romani dostupni na internetu. Potiskivanje knjige nije civilizacijska katastrofa. Knjiga treba prepustiti audiovizualnim medijima ulogu koju oni bolje obavljaju.

AlfabetSKU pismenost zamjenjuje medijska pismenost.

"Nekoč je naobraženost, erudicija, bila uglavnom sinonim za načitanost. Era novih medija sili nas da tome dodamo i nagledanost i naslušanost. Filmskoj ja nastavi svrhom i

to: da osposobi učenika za stjecanje znanja ne samo čitanjem nego i slušanjem i gledanjem." (Težak, 1990.)

A da u školi danas postoji strukturirana edukacija o filmu, njegovim prednostima i nedostacima, filmskim izražajnim sredstvima, možda bi djeca, umjesto da gledaju film kao obaveznu domaću zadaću, čitala knjige i to na internetu.

"...potiskivanje starih na račun novih medija je kratkotrajno te se nakon stanovitog razdoblja korisnici vraćaju uobičajenoj uporabi starih medija, ali uz stjecanje navike uporabe novih. Registrirano je ipak da se to zbiva nauštrb nekih drugih aktivnosti, ponajčešće onih socijalne naravi koje podrazumijevaju izlazak iz kuće i druženja s drugim ljudima." (Ilišin, Marinović Bobinac, Radin, 2001.)

Mediji u funkciji zabave."U kino se ide radi zabave, filmovi se prave radi zabave, a ostale funkcije filma, pogotovo ona umjetnička, zanemarive su u odnosu na masovnu publiku i vegetiraju na rubu komercijalne kinematografije. Televizija je pojačala i umnogostučila opsjednutost suvremenog gledateljstva zabavom. Zbog te hipertrofije zabave na ekranu mlade generacije gube interes za sve ozbiljno, nezabavno, naporno, teže ostvarivo. U razgovorima s mladima o njihovim životnim problemima kao da su glasnije jadovanke o nedostatku zabave i prostora za zabavu nego o teškoćama i nemogućnostima zapošljavanja." (Težak, 1990.)

Što bi dr. Težak rekao danas, kada je prilika za zaposlenje još manje a sredstava za zabavu više? Danas računalo i internet nadmašuju televizor i film u domeni zabave, jer televizijski program postaje zabava siromašnih i starih, a filmovi postaju prosječno predvidivi.

Jedno je sigurno, niti jedan medij nije stvoren samo radi zabave, pa tako ni sve popularnije računalne igre, a vezano uz njih i internet.

RAČUNALNE IGRE, MOBITEL I INTERNET KAO MEDIJI I NJIHOV UTJECAJ

Računalne igre predstavljaju složenu sintezu igre, filmskih izražajnih sredstava i teksta. Ne zahtjevaju samo akciju nego i učenje, čitanje, gledanje, razmišljanje, pamćenje. Igrajući ih, igrač razvija svoju spretnost, koordinaciju pokreta, brzinu reakcije, domišljatost, kreativnost, koncentraciju. Nove računalne igre smišljeno nastaju u nastavcima, računajući na često igranje. Sadržajno su često povezane s filmskim hitovima, a dolaze u paketu s raznim igračkama, slikovnicama, ruksacima, odjećom i sličnim stvarima prije svega zanimljivima djeci, ciljano, radi zarade, jer proizvođači su svjesni dječje naivnosti i povodljivosti. Jedna stvar prodaje drugu, i tako do cijele kolekcije.

U počecima, glavni motiv igranju bili su moć i uspjeh, što se uglavnom povezuje s akcijskim igrama, međutim postoje razni tipovi igara različitih zahtjeva i ne možemo ih generalizirati kao nepoželjne radi nasilja ili pornografije.

Pretjerano izlaganje djece elektroničkim medijima, bez obzira na to koliko ona to žele, može ostaviti posljedice na njihov psihički i fizički razvoj. Kod djece mogu izazvati: opsesivno, zarazno ponašanje; dehumanizaciju igrača; neosjetljivost na empatiju; promjenu osobnosti; hiperaktivnost; poremećaje u učenju; prerano sazrijevanje; psihomotorne probleme zbog nedovoljnog kretanja; razvoj anti-socijalnog ponašanja; gubitak slobodne misli i volje. (prema: Lepper i Grutnet, 1989; Smolković Cerovski u "Zrno", ožujak-lipanj 2009.) Opasnosti su neizbježne, kontrolirani odabir igara nužan, a edukacija poželjna.

Razlikujemo igre apstraktnog mišljenja i spretnosti, igre strategije, igre učenja, avanturističke, simulacijske, virtualne, itd., koje možemo okarakterizirati kao poželjne jer pozitivno djeluju na koncentraciju, koordinaciju, motoričku reakciju. Računalne igre pružaju stalnu napetost, ali i opuštanje, bijeg od svakodnevice, stresa, problema, čemu često i sami težimo. Računalne igre su tema razgovora među mlađom generacijom, a

"umreženo igranje" je zanimljivije ako je broj igrača veći., što ukazuje na to da mediji nužno ne razdružuju.

Roditelji su odgovorni za svoju djecu i trebaju pratiti što djeca rade na računalu, koje igre igraju i kako provode vrijeme. Učitelji mogu pomoći tako da s učenicima razgovaraju o igrama koje igraju, a da bi bili upućeni u tematiku, nužno je da i sami isprobaju igrati igre koje će im učenici preporučiti, da budu u toku zbivanja i na taj način kompetentni za preporuku igara za koje smatraju da će pozitivno utjecati na dječiji razvoj.

Potrebno je prihvatiti činjenicu da djeca radije igraju nogomet na ekranu nego na igralištu i ne zabranjivati im takvu igru poistovjećujući ih s vlastitim djetinjstvom.

Potrebno je steći povjerenje, biti prijatelj i na toj razini pokušati ukazati na postojanje izbora. Djeca su također ljudi, nisu strojevi. Još uvijek smo ista vrsta.

Mobitel je također zanimljiv medij koji pruža različite mogućnosti zabave, učenja, komunikacije. Mobilna tehnologija se ne svodi isključivo na primanje i slanje sms poruka te pokojeg poziva. Mobiteli su fotoaparati, kamere, navigatori, spremnici glazbe, računala s pristupom internetu. Dostupnost u svako vrijeme na svakom mjestu, što nas u posljednje vrijeme često i nervira jer ljudi zanemaruju pravila pristojnosti, nije čudna jer svrha tehnologije i jeste okupirati korisnike da ju što više koriste, a time i troše svoj novac u njihovu korist. Kada odrasli ne odolijevaju, kako onda kontrolirano ponašanje očekivati od djece?

U Hrvatskoj većina djece u školama imaju vlastite mobitele. Neki od njih su u uporabi tog tehničkog i komunikacijskog izuma spretniji od odraslih. Škole ne odobravaju uporabu mobitela za vrijeme nastave, ali zabranom se vrlo često ne postiže željeni učinak.

Razne su mogućnosti obogaćivanja odgojno-obrazovne komunikacije učitelja s učenicima pomoću mobitela: dopuna rednom dopisivanju; slanje individualnih zadataka putem sms poruke; komunikacija s bolesnim suučenicima; snimanje zanimljivih detalja u razredu, na izletima; komunikacija roditelja s učiteljima i učitelja s roditeljima;

poziv za pomoć od strane zlostavljane djece ili djece koja su se našla u nevolji; za rad na grupnom ili razrednom projektu; iskorištavanje različitih funkcija mobitela (kalkulator, kalendar, igre kao zabava za vrijeme odmora, diktafon, mjerač vremena); za snimanje kratkih filmskih zapisa za vrijeme nastave u prirodi ili pod odmorima koji se mogu presnimati na razredno računalo.

Snimanje mobitelom može biti dokazni materijal o zlostavljačima koje žrtve zbog straha ne prijavljuju javno, a takvi i slični ne nužno negativni primjeri mogu poslužiti kao motivacija za sat razredne zajednice.

Različite igre na mobitelu mogu, uz dobru organizaciju, smanjiti nasilje među učenicima za vrijeme odmora. Možemo im ponuditi natjecanja u određenoj igri na mobitelu (ili računalu!) na razini razreda, pa i škole. Opće je poznata činjenica da ljudi općenito, ne samo djeca, imaju potrebu za dokazivanjem. Zašto im ne pružiti priliku za isticanjem kroz organiziranu zabavu koja bi mogla smanjiti neorganizirano "ispucavanje" energije na školskim hodnicima?

Djeca vjeruju kako su uglavnom upoznata s rizicima i problemima pri uporabi suvremene komunikacijske tehnologije, a opasnosti najčešće povezuju s internetom. U vezi s mobitelom, djeca će na prvome mjestu navesti rizik prevelikih troškova, ali su svjesni i rizika izloženosti neugodnim i prijetećim pozivima i porukama. Često ih ti rizici ne zabrinjavaju previše, te će ih nastojati riješiti sami ili u krugu vršnjaka, a tek u krajnjem slučaju s roditeljima ili drugim odraslima.

Potrebno je razgovarati s djecom, slušati ih i ponekad pročitati između redaka jer se djeca često plaše priznati da su u opasnosti. Promatrajući ih, uočavamo promjene, bitno je da situaciju ne ignoriramo.

Mobitel je općeprisutan medij. Zabrane nisu poželjne jer stvaraju otpor. Uz malo kreativnosti "neprijatelji" pozornog praćenja nastave mogu se pretvoriti u poželjno sredstvo koje nastavu obogaćuje.

Za djecu je internet novo, neistraženo, zanimljivo područje puno novih informacija i novih mogućnosti komunikacije. Internet nudi brojne pozitivne mogućnosti za djecu kao što su: laka i brza dostupnost informacijama koje se mogu koristiti u školske svrhe,

razvijanje pamćenja, mogućnost primjene različitih metoda učenja, razvijanje osjećaja samostalnosti, samopouzdanja, snalažljivosti, kreativnosti. Internet je mjesto zabave na kojemu se djeca mogu igrati, ali ih istodobno uči rješavanju problema i potiče razvoj strategija za selekciju informacija. Uz to omogućuje komunikaciju bez granica, što je i najveća opasnost.

Najčešće opasnosti kojima su izložena djeca pri surfanju obuhvaćaju neprimjerene sadržaje (pornografija, nasilje, dezinformacije), primanje neželjene e-pošte, te mogućnost komunikacije s odraslim osobama koje nisu uvijek dobronamjerne.

"Hrabri telefon" – telefon za zlostavljaju i zanemarenu djecu i Poliklinika za zaštitu djece i mladeži proveli su 2004. istraživanje o tome kako djeca rabe internet (ispitano je 4000 djece osnovnoškolske dobi u 10 gradova Hrvatske), čiji je cilj bio utvrditi učestalost izloženosti djece nepoželjnim seksualnim sadržajima na internetu. Rezultati su pokazali kako 73 posto djece ima iskustva u korištenju interneta, a 32 posto ih redovito sudjeluje u chat-komunikaciji. Veliki broj ispitanice djece izjavilo je kako internet koriste pri učenju, pisanju domaćih zadaća i traženju različitih zanimljivosti. Ipak, samo 4 posto ispitanika je izjavilo kako internet koriste uz nadzor roditelja, a čak ih je 27 posto bilo izloženo porukama seksualnog sadržaja, što je uključivalo slike golih osoba, slike tijekom spolnog odnosa, te eksplicitne prikaze nasilja. Djeca čiji roditelji nemaju pristup njihovoj elektronskoj pošti češće su primala e-poštu neprimjerena sadržaja. (Bartulović, "Zrno" ožujak-lipanj 2009.)

U današnjem je društvu internet možda i jedini medij za kojega sa sigurnošću možemo tvrditi da doprinosi socijalizaciji djece i mladih.

Kako bi, ipak, sve bilo pod nadzorom, nužno je pratiti djecu pri uporabi interneta. Važno je postaviti jasne granice osigurati djeci osjećaj sigurnosti.

MEDIJI I ZAŠTITA PRAVA DJECE

Četiri su čimbenika mogućih nepravilnosti u odnosu medija i djece:

1. kršenje prava djeteta na privatnost - sekundarna viktimizacija - djeca i nasilje (elektroničko nasilje)
2. izlaganje djeteta potencijalno štetnim sadržajima
3. neuvažavanje prava djece na dobivanje primjerenih informacija putem medija – nedostatak pozitivnih ili prosocijalnih sadržaja
4. zlouporaba djece u oglašavanju (političke kampanje)

Zakon o medijima (*Narodne novine*, 59/04) obvezuje medije na poštivanje privatnosti, dostojanstva, ugleda, i časti građana, osobito djece, mladeži i obitelji te zabranjuje objavljivanje informacija kojima se otkriva identitet djeteta, ako se time ugrožava njegova dobrobit.

Novi zakon o elektroničkim medijima predlaže sljedeću odrednicu: Nije dopušteno objavljivanje informacija kojima se otkriva identitet djeteta do 18 godina života upletenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja bez obzira je li žrtva, svjedok ili počinitelj...

Prema postojećim zakonima o zaštiti djece u svijetu (*Children's Online Privacy Protection Act*, 1998.) posredstvom mrežnih stranica se ne smiju sakupljati podaci o djeci koja imaju manje od 13 godina.

Zakon o zaštiti podataka (*Narodne novine*, 103/03) obvezuje ne zaštitu privatnog života i ostalih ljudskih prava i temeljnih sloboda u prikupljanju, obradi i primjeni osobnih podataka.

Uz postojeće zakonske odrednice, višestruko je važnija briga roditelja, odgojitelja i učitelja u odgoju djece za primjenu novih medija.

"Medijska se pismenost definira kao "mogućnost pristupa, analize, ocjene i proizvodnje novinarskih priloga u najrazličitijim oblicima", a kada su djeca u pitanju, osobito je značajna refleksivna analiza koja "omogućava razmišljanje o medijskim sadržajima i oblicima"; ona uči kritičnosti prema ponuđenim proizvodima, prema kanalima koji ove

proizvode omogućuju i prema vlasnicima koji ih određuju." (Ilišin, Marinović Bobinac, Radin, 2001.)

UNESCO je još 1964. podupro ideju o odgoju za medije. 1976. njegova je radna skupina stručnjaka napravila model masovnog odgoja za medije koji je djecu i mladež trebao naučiti kritičkom prihvaćanju sadržaja medija. U siječnju 1982. u Njemačkoj su na međunarodnom simpoziju *Odgoj za medije* prihvatili deklaraciju koju je potpisalo 19 država. U njoj naglašavaju značenje takvog odgoja koji bi pripremio mlade na odgovorno građanstvo i povećalo kritičku svijest medijskih korisnika. Ujedinjeni narodi su 1990. prihvatili Konvenciju o pravima djeteta, koja među ostalima zahtjeva da djeca moraju imati pristup različitim nacionalnim i međunarodnim izvorima informacija, posebice onima koji naglašavaju njihovo društveno, duhovno i moralno blagostanje (član 17), da moraju imati slobodu izražavanje (član 13) i mogućnost izražavanja vlastitog mišljenja o stvarima koje ih se tiču (član 12). (Erjavec, Zgrabljic, 2000.)

GLAS UČITELJA MEDIJSKE KULTURE

Među polaznicima 11. medijske škole dr. Ante Peterlića provela sam, uz pomoć mentora, poštovanog prof. Mikića, anketu kroz koju smo htjeli doznati mišljenje učitelja razredne nastave i profesora hrvatskoga jezika o položaju medijske kulture u školi, medijskoj kulturi općenito te Medijskoj školi.

Anketirani uzorak obuhvaća 36 osoba od kojih:

12 profesora hrvatskoga jezika u osnovnoj školi, 1 profesor likovne kulture, 4 profesora hrvatskoga jezika u srednjoj školi, 10 profesora hrvatskoga jezika koji nisu označili stupanj obrazovanja u kojemu djeluju, 6 učitelja razredne nastave, 1 učenik te 2 osobe koje nisu obznanile zanimanje. Anketa je bila anonimna.

Anketa je sadržavala 43 pitanja, podjeljena na dva anketna listića.

Uz uzorak listića navodim i rezultate:

A) O medijskoj kulturi, Medijskoj školi i osobno

1. Što su za Vas mediji? Što smatrate medijima?

2. Jesu li mediji dovoljno zastupljeni u školi?

98 posto smatra da mediji nisu dovoljno zastupljeni u školama.

3. Koja je prema Vašem mišljenju osnovna svrha medijske kulture?

4. Kojemu mediju dajete prioritet u nastavi medijske kulture?

Najveći prioritet se daje filmu.

5. Smatrate li se dovoljno kompetentnima za evaluaciju filmskih djela prije prikazivanja u nastavi?

Čak 40 posto ih se ne smatra dovoljno kompetentnima.

6. Po koji put ste u Medijskoj školi?

31 posto je prvi put u Školi, 19 posto je deseti ili jedanaesti put u Školi.

7. Smatrate li da Medijska škola doprinosi Vašoj medijskoj kompetenciji?

Njih 100 posto daje potvrdan odgovor.

8. Mislite li da bi Medijska škola trebala postati obavezna u usavršavanju učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika?

92 posto ih smatra da bi trebala postati obavezna.

9. Smatrate li da medijska kultura zaslužuje veći prostor (satnicu) u nastavi?

96 posto smatra da zaslužuje.

10. Biste li se zauzeli za to da medijska kultura postane samostalan predmet?

92 posto odgovara potvrdno.

11. Smatrate li da bi medijska kultura trebala obuhvaćati medijsko stvaralaštvo?

100 posto ih smatra da bi medijska kultura trebala obuhvaćati medijsko stvaralaštvo u okviru nastave ili izvannastavnih aktivnosti.

12. Smatrate li da bi medijska kultura trebala promijeniti naziv u filmska kultura?

93 posto daje negativan odgovor.

13. Smatrate li da bi medijska kultura trebala biti zastupljena u okviru informatike?

Čak 42 posto ih misli da bi informatika trebala preuzeti udio u medijskoj kulturi.

14. Smatrate li da bi se fenomeni poput Harryja Pottera trebali proučavati u okviru medijske kulture? 30 posto ne smatra.

15. Slažete li se sa sljedećim tvrdnjama:

- učitelji trebaju u okviru medijske kulture razvijati sposobnosti i kritički odnos prema medijima i umjetničkoj vrijednosti djela.

- učitelji u okviru medijske kulture trebaju učenike upoznavati s informacijskom moći pojedinih medija u oblikovanju javnog mišljenja.

100 posto učitelj se slaže s obje tvrdnje.

16. Smatrate li da televizijski program danas nepovoljno utječe na djecu?

74 posto smatra da je televizijski program nepovoljan za djecu.

17. Smatrate li televizor zastarjelim medijem?

Samo 12 posto uzorka smatra televizor zastarjelim medijem.

18. Smatrate li računalne igre pozitivnim čimbenikom u razvoju dječje ličnosti?

Mišljenja su podjeljena polovično.

19. Smatrate li da bi djeca do 12. godine trebala imati pristup internetu?

59 posto se slaže s tvrdnjom.

20. Imate li svoj profil na Facebooku?

35 posto ih se izjasnilo pozitivno.

21. Koju dob smatrate prihvatljivom za izradu profila a Facebooku?

mlađi od 10 / 10 – 12 / 12 – 14 / stariji od 14

77 posto ih smatra da bi pristup Facebooku trebao biti dopušten tek iznad 14. godine.

22. Treba li se znanje temeljiti na neposrednom iskustvu?

35 posto ih smatra da se znanje ne treba temeljiti na neposrednom iskustvu.

23. Smatrate li televizor "članom" obitelji?

Samo 23 posto ispitanika smatra televizor članom obitelji.

24. Smatrate li mobitel medijem?

69 posto odgovara potvrdno.

25. Koja bi trebala biti svrha medija u odrastanju djece (označi prema važnosti brojevima 1 do 6)

__ informacija, __ zabava, __ odgoj, __ obrazovanje, __ umjetnost, __ komunikacija.

Njih 42 posto informaciju smatra najvažnijom funkcijom medija, a 46 posto zabavu doživljava najmanje važnom funkcijom. Komunikacijsku funkciju smatraju važnijom od zabave, ali manje važnom s obzirom na promatranje medija kroz umjetničku funkciju. Odgoj i obrazovanje su podjednako važni i nevažni.

26. Što je za vas film?

Neki od odgovora: Film je...sredstvo opuštanja; zabava, opuštanje, učenje; umjetnost slike i zvuka; medij u kojemu se sve može; najvažnija sporedna stvar na svijetu; vrsta manipulacije slabije obrazovanim pukom; fenomen 20. stoljeća.

B) O medijima i učenicima

1. Trebaju li roditelji kontrolirati kako učenici iskorištavaju svoje slobodno vrijeme?

96 posto ih smatra da roditelji trebaju kontrolirati djecu.

2. Je li potrebno kontrolirati djecu u okviru medija (gledanje televizije, igranje računalnih igara, surfanje internetom)?

100 posto ih kontrolu smatra poželjnom.

3. Poznaju li Vaši učenici pojam "manipulacija" u okviru medija?

86 posto ih osvještava svoje učenike.

4. Kada bismo učenicima trebali početi osvještivati filmska izražajna sredstva u svrhu razlikovanja "stvarne" zbilje i "filmske" zbilje?

Odgovori su raznoliki. Neki navode 1. razred, neki 5. razred, a nekolicina ih smatra da bi se taj proces trebao odvijati još od predškolske dobi.

5. Reagirate li kada čujete učenike da prepričavaju sadržaj telenovela, sapunica i sličnih tv-trakavica?

76 posto ih kroz razgovor upućuje na estetski vrijednije sadržaje tv-programa.

6. Koliko znate o računalnim igricama o kojima učenici razgovaraju?

46 posto ih smatra da zna dovoljno da razumije tematiku, ali se nisu okušali u igri.

7. Smatrate li da bi djeca trebala biti zaštićena od nasilja u medijima?

93 posto smatra da je zaštita potrebna i to na svim razinama društva – od roditelj, učitelja, preko zajednice do države.

8. Smatrate li da nasilje u medijima direktno utječe na nasilje među učenicima?

67 posto ih uočava tu vezu.

9. Kako vi doprinosite borbi protiv nasilja među učenicima?

Odgovori su raznoliki, ali ih većina ističe razgovor kao metodu odgoja.

10. Smatrate li da mediji otuđuju i desocijaliziraju djecu?

Polovica ih smatra da su mediji krivi.

11. Smatrate li da reklame imaju negativan utjecaj na djecu?

66 posto ih smatra da imaju.

12. Smatrate li da među učiteljima i učenicima danas postoji generacijski jaz u poimanju medija?

Čak 83 posto ih je svjesno različitosti u poimanju medija.

13. Smatrate li internet poželjnim izvorom informacija u školske svrhe?

99 posto ih se izjašnjava pozitivno.

14. Kojemu ćete načelu dati prednost u okviru medijske kulture: načelu primjerenosti ili estetičkom načelu?

76 posto primjerenost sadržaja smatra važnijom od estetičkog načela.

15. Trebaju li se računalne igre uvrstiti u nastavni program medijske kulture?

75 posto ih smatra da bi se računalne igre trebale uvrstiti u program.

16. Preporučate li svojim učenicima neke časopise?

81 posto ih daje prijedloge za čitanje Modre laste, Drva znanja, itd.

17. Postoji li u vašoj školi medijska družina (filmska, novinarska, radijska)?

80 posto ih se bavi stvaralačkim radom učenika.

ZAKLJUČAK

Problematika vezana uz medijsku kulturu je opsežna.

Medijski opismeniti djecu značilo bi korak naprijed u suvremenom svijetu tehnologije koja nemilosrdno napreduje ne računajući na posljedice.

Medijsko opismenjavanje najjednostavnije bi se sustavno moglo provoditi u školi, što današnji plan i program ne podržava. Medijska kultura u okviru nastave hrvatskoga jezika nije adekvatno zastupljena s obzirom na zastupljenost medija u svakodnevicu, te ne omogućava opširniji odgojno-obrazovni pristup od osnovnih pojmova vezanih i za "medije koji to nisu" npr. knjižnicu ili kazalište, ne zahvaćajući medije kao što su računalne igre ili mobitel.

Učitelji i profesori uglavnom podržavaju inicijativu zasnivanja medijske kulture kao zasebnog predmeta svjesni potrebe osuvremenjivanja nastavnog plana i programa, iako Ministarstvo obrazovanja nastoji rasteretiti učenike dodatnih znanje, jer torbe postaju preteške.

Naš obrazovni sustav još uvijek funkcionira prema didaktičkom okviru razredno-predmetno-satnog sustava kao i u vremenu Jana Amosa Komenskoga (1592.-1670.) kada je glavni medij komuniciranja bila knjiga. Današnja tehnologija omogućava pohranjivanje cijelih enciklopedija na CD-e ili DVD-e. USB flash diskovi su svakim danom sve pristupačniji jer je napredak neprekidan.

Politika koči napredak sustava, jer ako torbe zamjenimo malim prijenosnim računalima, a knjige DVD-ima nakladnici ostaju bez novca, a to što se događa da su knjige, koje odobrava Ministarstvo, radne i ne mogu poslužiti za više generacija, prelama se na leđima običnih ljudi, seljaka, službenika, trgovaca...

Većina metodičara bogatog iskustva složiti će se s tezom da se znanje treba temeljiti na neposrednom iskustvu. Suvremeno vrijeme i ubrzani život otežavaju stjecanje takvog znanja što rezultira pojavom pojma "ljubičaste krave" – krava koju je jedan učenik obojao ljubičasto jer je kravu jedino vidio na televizijskoj reklami za čokoladu.

Vrijeme mijenja način. U školu kreću drugačija djeca, s obzirom na onu od prije 20 godina, i ona trebaju biti kompetentna za traženje i selekciju informacija, uporabu informacija, različitih metoda i teorija u rješavanju svakodnevnih problema.

Medijska kultura treba biti odgoj za medije, a kao osnovni cilj joj se nameće edukacija za kritičko promišljanje.

Navodim neke od odgovore učitelja i profesora na pitanje:

Koja je prema Vašem mišljenju osnovna svrha medijske kulture? Svrha medijske kulture je...

"- biti suvremen.

- upoznavanje učenika kako pravilno rabiti medije u svoju korist.
- razumijevanje i kritika medija.
- razvoj kritičkog mišljenja, razvoj ukusa i obrana od manipulacije.
- razvoj učeničke kritičnosti i stvaralaštva.
- upućivati učenike u znanja medijske kulture, upoznavanje s važnim pojmovima, podizanje stupnja medijske kulture.
- medijski obrazovati u kulturološkom i sociološkom aspektu.
- pripremiti djecu za suvoremeni život.
- naučiti gledati, slušati, selektirati.
- stvaranje opće kulture.
- širenje vidika, tolerancije, obrazovanja.
- napredak civilizacije."

Vođeni ovim mislima, zauzmimo se za savjesnije uvođenje medijske kulture u nastavni plan i program.

LITERATURA

1. Babić, S., Finka, B., Moguš, M. (1996) HRVATSKI PRAVOPIS. Zagreb, Školska knjiga
2. Carol, N. (2008.) ZABORAVI NA MEDIJ.
Ryan, M.-L. (2008) MEDIJI I PRIPOVIJEST.
Turković, H. (2008) PITANJE MEDIJA I RAZGRANIČENJE FILMA.
sve u: Hrvatski filmski ljetopis, god 14. (2008.), br. 56, ISSN 1330-7665
3. Erjavec, K., Zgrabljic, N (2000) ODGOJ ZA MEDIJE U ŠKOLAMA U SVIJETU, HRVATSKI MODEL MEDIJSKOG ODGOJA. u: Medijsko istraživanje, god 6. (2000), br 1., str. 89-107
4. Ilišin, V., Marinović Bobinac, A., Radin, F. (2001) DJECA I MEDIJI. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Institut za društvena istraživanja
5. Mander, J. (2002) ČETIRI ARGUMENTA PROTIV TELEVIZIJE. Rijeka: Adamić
6. Mikić, K. (2001) FILM U NASTAVI MEDIJSKE KULTURE. Zagreb: Educa
7. Skupina autora: POZITIVNI SADRŽAJI ZA DJECU I O DJECI; Zbornik priopćenja s okruglog stola (2007) Zagreb: RH, Pravobraniteljica za djecu
8. Težak, S.(1990) METODIKA NASTAVE FILMA. Zagreb: Školska knjiga
9. Turković, H. (2008) NARAV TELEVIZIJE. Zagreb: Meandar
10. ZRNO, časopis za obitelj, vrtić i školu; godina XX, br. 85-86 (111-112), ožujak-lipanj 2009., Zagreb: Zrnoprint, ISSN 0353-636X
11. www.hfs.hr/hfs/zapis
12. www.mzos.hr/hnos
13. <http://bib.irb.hr/prikazi-rad?&rad=54190>